

BANKACILIK SİSTEMİNDEKİ GELİŞMELER VE TÜRKİYE'DE BANKACILIK SİSTEMİ

Oğuz YILDIRIM¹

Özet

Bu makalede bankacılığın tarihsel gelişimi, fonksiyonları, işlemleri, sınıflandırılması ve krizleri ele alınmıştır. Makalenin sonunda ise merkez bankacılığı, katılım bankacılığı, uluslararası bankacılık ve Türkiye'de bankacılık konusu incelenmiştir. Bankalar finansal sistemin temelini oluşturan kâr amaçlı kuruluşlardır. Bankacılık sistemi ise, bankacılık faaliyetlerini şekillendiren ve yürütülmesinde rolleri ve etkileri olan kurallar, araçlar ve kuruluşların uyumlu bütünü olarak tanımlanabilir. Bankacılık sisteminin sağlıklı olmadığı ülkelerde istikrarlı bir ekonomik gelişme olmayacağı gibi refah düzeyi de bundan olumsuz etkilenecektir. Güçlü bir finansal piyasa ile işleyen bankacılık sistemi istikrarlı bir ekonominin temelini oluşturmaktadır. Bu nedenle bankaların gerçekleştirebilecekleri faaliyetler yürürlükte bulunan bankacılık kanunlarıyla detaylı bir şekilde belirlenmiştir. Türkiye'de hızla gelişen bankacılık sistemi finansal sistem içerisinde çok önemli bir ağırlığa sahiptir.

Anahtar Kelimeler: PARA, BANKA, BANKACILIK, BANKACILIK SİSTEMİ VE TÜRKİYE EKONOMİSİ.

Jel Kodları: G0, G2, G21, G28.

---

¹ Prof.Dr., Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, oguz.yildirim@alanya.edu.tr, Orcid No: 0000-0001-6021-8317

BANKING SYSTEM DEVELOPMENT AND BANKING SYSTEM IN TURKEY

Abstract

In this article, historical development, functions, operations, classification and crises of banking are discussed. At the end of the article, central banking, participation banking, international banking and banking in Turkey were examined. Banks are profit-making organizations that form the basis of the financial system. The banking system, on the other hand, can be defined as a harmonious whole of rules, tools and organizations that shape and have roles and influences in the execution of banking activities. There will be no stable economic development in countries where the banking system is not healthy, and the level of prosperity will be negatively affected. With a strong financial market, the functioning banking system forms the basis of a stable economy. For this reason, the activities that banks can carry out are determined in detail by the banking laws in force. The rapidly developing banking system in Turkey has a very important role in the financial system.

Keywords: MONEY, BANKING, BANKING, BANKING SYSTEM AND TURKISH ECONOMY.

Jel Codes: G0, G2, G21, G28.

1. GİRİŞ: TARİHSEL GELİŞİM

Tarihte banka adını taşıyan en eski kurum 1401'de kurulan Barselona Bankası'dır, ilk devlet bankası ise 1587'de Venedik'de kurulmuştur. 19. yüzyılın sonlarına doğru dünyada kapitalizm kavramının ortaya çıkmasıyla; bankalar, orta ve uzun vadeli krediler vererek, yatırım ve iş bankacılığı alanında uzmanlaşmışlardır (Idiab vd., 2011, 1025- 1026). Batı bankacılığında uzmanlaşma eğilimi dışındaki ikinci gelişme banka birleşmeleridir. Sonuçta belirli nitelikli ticari, sınai faaliyetlerde, hatta uluslararası bankacılık alanlarında uzmanlaşan bankalar, aynı zamanda büyük ölçekli banka işletmeleri yoluna gittiler. Avrupa'nın büyük ölçekli, tek merkezli ve çok şubeli bankacılık tipi böylece gelişip büyüme imkânına kavuşmuştur. 20. yüzyıl da ise kapitalist sistemle birlikte merkezi planlamalı sosyalist ekonomilerin ortaya çıkmasıyla bankacılık faaliyetleri de değişime uğradı. Bu dönemde sistemler arasındaki belirginlik ve gelişmiş ve az gelişmiş ekonomiler olgusu oldukça önemli bir nitelik kazanmıştır.

2. BANKACILIĞIN FONKSİYONLARI

Bankaların günümüzdeki çalışma alanları oldukça çeşitlenmiştir. Sektördeki bu çeşitlilik ve işlemlerdeki genişlemeler bankaların temel fonksiyonu olan mevduat toplama ve kredi vermedeki aracılık fonksiyonunu değiştirmemiş, aksine geliştirmiştir. Bu doğrultuda bankaların fonksiyonları finans piyasalarında oluşan risk ve güvensizliğin varlığı ile kredi piyasasında aracılık rolü temelinde şekillenirken banka, nihai borçlu ve alacaklı arasında kredi alıp tekrar vermede uzmanlaşan ve bu piyasada aracılık rolünü oynayan bir konumdadır. Bu açıdan bankaların temel fonksiyonlarını, hizmet üretme, kaynak aktarma ve satın alma gücü yaratma olmak üzere üçe ayırabiliriz. Bankaların organizasyon yapıları sundukları ürün ve hizmetler de bankaların türüne göre farklılık göstermektedir. Bankaların fonksiyonları makro anlamda ekonomik, mikro anlamda da işletme düzeyindedir. Piyasalar arasında finansal aracılık fonksiyonuyla bankalar mikro düzeyde bir ticari işletme olarak değerlendirilebilir (Altay, 2016, 7).

3. BANKACILILIK İŞLEMLERİ

Günümüzde bankacılık faaliyetleri ve işlemlerinin giderek çeşitlenmesiyle birlikte, bankalar gerek müşteri memnuniyetini sağlayabilmek gerekse artan rekabet karşısında ayakta durabilmek için her geçen gün yeni ürün ve hizmet geliştirme yoluna gitmeye başlamışlardır (Demirhan, 2016, 21). Bu sebeple günümüzde temelde bir hizmet işletmesi olan ve ticari amaçla kurulan banka işletmelerinin yapmış olduğu işlemler belirli ana başlıklar altında şöyle sıralanabilir:

- Fon toplama ve kullandırma işlemleri.
- Bankacılık işlemleri.
- Finansal işlemler.
- Özellikli bankacılık işlemleri.

Türkiye’de faaliyet gösteren özel ve kamu ticaret bankaları, kalkınma ve yatırım bankaları, katılım bankaları, yabancı ülkelerde bu amaçla kurulan bankaların Türkiye’deki şube ve temsilciliklerindeki faaliyetleri bankacılık sistemini oluştururlar. Bankacılık sisteminde faaliyet gösteren bankaların gerçekleştirebileceği işlemler 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nun 4. maddesinde Faaliyet Konuları başlığı altında detaylı olarak ifade edilmiştir. Bu kanun tüm bankacılık işlemlerini sayma yöntemini benimsemiş olup, kanun maddesinde bankaların geleneksel olarak yürütmekte oldukları bütün faaliyet alanları ile birlikte yeni gelişmekte olan faaliyet alanlarına da yer verilmiştir.

Bankacılık işlemlerinin ilk yapılmaya başlandığı yıllar ile modern bankacılık dönemi göz önüne alındığında günümüzde temel bankacılık işlemlerinden türetilmiş finansal araçlar dikkat çekmektedir. Temel bankacılık işlemleri ise mevduat ve kredi ikilidir. Yukarıda belirtilen bankacılık işlemleri incelendiğinde temel bankacılık işlemlerinin yanında sermaye piyasası işlemleri ve ödeme sistemlerine yönelik geliştirilen işlemler de görülmektedir. Bu durum finans piyasalarının birbirine entegre hale geldiğinin bir göstergesidir (Gündoğdu, 2015, 7). Ayrıca yukardaki açıklamalarda ve kanun maddesinde yer alan bankacılık işlemleri (hizmetleri) aslında bankacılık sistemlerinin hareket noktasını oluşturmaktadır. Çünkü bankalar bu çerçevede

yaptıkları işlemlere göre, hizmet verdikleri müşterilerine göre ve faaliyette buldukları bölgelere göre uzmanlaşmaktadırlar. İşte bu uzmanlaşma olgusu, bankacılık sistemlerini belirleyen temel faktörlerden birisidir.

4. BANKACILIĞIN SINIFLANDIRILMASI

Bankaların tanımında olduğu gibi sınıflandırılmasında da çeşitli zorluklar bulunmaktadır. Bankaların kesin çizgilerle bir birinden ayrılması ülke bazında mümkün olsa da bu ayırımı genele yaymak oldukça zordur. Günümüzde bankacılık faaliyetleri, ilgili ülkelerin bankacılık mevzuatlarına göre kurulmuş ve örgütlenmiş farklı türde ve nitelikte bankalar tarafından yerine getirilmektedir. Tarihsel gelişim süreci içinde ekonomik, politik, sosyal, hukuki ve teknolojik gelişmelerin sonucunda faaliyet alanları çeşitlenip ihtiyaçlar arttıkça, bankacılık faaliyetlerinin de buna paralel olarak daha karmaşık bir yapı göstermesi doğaldır. Bankaları yasal, toplumsal ve ekonomik yönlerine farklı ağırlıklar verilerek değişik şekillerde sınıflandırma olanağı vardır. Bu çerçevede bankalar aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir (Ural, 2016, 55-70; Altay, 2016, 12-14):

- Faaliyet alanlarına (fonksiyonlarına) göre bankalar: Emisyon, ticaret, yatırım, kalkınma, tarım, halk, katılım, emlak, maden.
- Ölçeklerine göre bankalar: Büyük, orta, küçük, mikro.
- Sahiplik (sermaye) yapılarına göre bankalar: Özel, kamu, karma, ulusal, küresel (yabancı).
- Organizasyon yapılarına göre bankalar: Tek şubeli, çok şubeli, holding, grup, zincirleme.
- Hukuki yapılarına göre bankalar: Anonim şirket, diğer ticari işletme türü.
- Amaçlarına göre bankalar: Pür ticari, müşterek sosyal çıkar, kooperatif, dini değerler.

Türkiye’de bankacılık sistemi mevduat bankaları ağırlıklı bir yapıya sahiptir. Buradan hareketle Türk bankacılık sistemi evrensel bankacılık sistemi olarak tanımlanabilir. Bankacılık sisteminde kamusal bankacılık otoritesi olan BDDK, üçlü bir ayırımdan hareket etmektedir. BDDK’ya göre bankalar, mevduat, kalkınma ve

yatırım ile katılım bankaları biçiminde sınıflandırılırken, aynı zamanda üç ayrı tür bankadan söz edilmektedir:

- Mevduat bankaları
- Kalkınma ve yatırım bankaları
- Katılım bankaları

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'na göre, kendi nam ve hesabına mevduat kabul etmek ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubeleri mevduat bankası olarak nitelendirilmektedir. 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'na göre, mevduat veya katılım fonu kabul etme dışında; kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren ve/veya özel kanunlarla kendilerine verilen görevleri yerine getiren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubeleri katılım ve yatırım bankası olarak nitelendirilmektedir. 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'na göre, özel cari ve katılma hesapları yoluyla fon toplamak ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubeleri katılım bankası olarak nitelendirilmektedir.

5. BANKACILIK KRİZLERİ

Bankacılık açısından kriz, bankalar veya kredi sağlayan diğer finansal birimlerin görevlerini tam anlamıyla gerçekleştirememeleri sonucunda tasarruf sahiplerinde bankalara karşı güvensizliğin baş göstermesiyle başlar. Devamında hesap sahiplerinin (mudi) tasarruflarını bankalardan çekmek üzere harekete geçmesi, bankalardan çekilen kredilerin geri dönmemesi, bankaların sahip olduğu menkul ve gayrimenkullerin değerinin düşmesi, bankaların uluslararası piyasalardan sağladığı kredileri geri ödeyememeleri, şeklinde devam eder (Durmuş, 2016, 153).

Türkiye'nin finansal liberalleşme sürecinde yaşadığı krizlerde bankaların büyük rol oynadığı görülmektedir. Özellikle 1994, 2000 ve 2001 Krizleri bankacılık sistemi ile yakından ilişkili krizlerdir. Bu dönemde yaşanan bankacılık kaynaklı finansal krizler Türkiye'de bankacılık sisteminde yeni düzenlemelerin yapılması

gerekli hale gelmiştir. Bu vesile ile 2001 yılı Mayıs ayında Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı uygulamaya konmuştur. Bu program sonrası bankacılık sistemi en önemli sınavını 2008 Küresel Krizi ile vermiş, krizin bankacılık sistemi üzerindeki etkileri sınırlı kalmış ve kriz sonrası dönemde bankacılık sistemi güçlü görünümünü korumaya devam etmiştir (Akın, 2017, 458).

6. MERKEZ BANKACILIĞI

Günümüz iktisadi hayatında vazgeçilmez bir yeri olan bankalar, esas itibariyle tasarruf sahipleriyle işletmelerinin faaliyetlerini, yatırımlarını veya diğer ihtiyaçlarını finanse edebilmek için yabancı kaynak talebinde bulunan gerçek ve tüzel kişileri bir araya getiren; para, sermaye ve kredi üzerine her çeşit işlemleri yapan aracı kurumlardır. Merkez bankaları ekonomide para politikasını uygulayan ve finansal sistemi düzenleyen kuruluşlardır (Üzar ve Başoğlu, 2017, 126). Merkez bankasının bağımsızlığı en temel anlamıyla fiyat istikrarını korurken uygulayacağı para politikası rejimini ve kullanacağı parasal araçları kendi kararları ile seçmesi ve uygulaması olarak tanımlanmaktadır. Bağımsız bir merkez bankası için politik müdahalelerle karşılaşmaması ve finansal ve idari özerkliğe sahip olması önemli ölçütlerdir (Alparslan ve Erdönmez, 2000, 15).

Bu çerçevede Türkiye'deki gelişmelere bakıldığında; Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) 11 Haziran 1930 yılında özel hukuk hükümlerine tabi anonim şirket olarak kurulmuştur. TCMB'nin bu şekilde kurulmasındaki temel amaç, TCMB'nin para ve kredi politikalarını yürütürken siyasi otoritenin baskılarından bağımsız olmasıdır. Bugün ise TCMB fiyat istikrarının yanı sıra finansal istikrarı da göz önünde bulundurmaktadır.

7. KATILIM BANKACILIĞI

Gerek fon toplarken gerekse fon kullandırırken faizsiz bankacılık ilkesine özel hassasiyet göstererek hareket eden katılım bankaları, faizden kaçınmak isteyen dini hassasiyet sahibi kişilerin ihtiyaçlarına cevap vermek üzere kurulmuş bankalar olarak da tanımlanabilir (Uygun ve Dölek, 2017, 107). Katılım bankalarının başlıca enstrümanlarını ana başlıklar etrafında belirtmek gerekirse fon kullandırma, yani

bilançonun aktif tarafında mudaraba (emek-sermaye ortaklığı), muşaraka (kâr-zarar ortaklığı), murabaha (peşin alım vadeli satım), selem (ileriye dönük satın alma), icara (finansal kiralama), istisna (siparişe dayalı satın alma) ve karz-ı hasen (karşılıksız borç) oluştururken; fon toplama yani bilançonun pasif tarafında ise özel cari hesaplar ve katılma hesapları oluşturmaktadır.

Dünya genelinde İslam bankacılığı olarak adlandırılan bu sistem, Türkiye’de katılım bankacılığı olarak tanınmaktadır. 1985 yılında ise ilk banka faaliyetlerine başlamıştır. Siyasi ve toplumsal algılardan dolayı ilk kuruluş döneminde İslami bankacılık veya faizsiz bankacılık adları tercih edilmemiş olup, Özel Finans Kurumu (ÖFK) adı kullanılmıştır. Daha sonra sistemin işleyişinde banka tabirinin kullanılmamasından kaynaklı sorunları gidermek amacıyla katılım bankası tabiri tercih edilmiştir. Türkiye’de son yıllarda kamunun da katılım bankalarına ilgisi artmış ve devlet bankaları da bünyelerinde yeni bir oluşum ile katılım bankacılığına başlamışlardır. Türkiye’de mevcut katılım bankalarının üye olmak zorunda oldukları ve katılım bankalarının daha etkin yönetimini sağlamak amacıyla kurulmuş Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) mevcuttur (Uygun ve Dölek, 2017, 109-112).

8. ULUSLARARASI BANKACILIK

Uluslararası bankalar, ticari bankacılığın yanı sıra tacir bankacılık, finansal kiralama, factoring, forfaiting ve danışmanlık gibi aktivitelerin ve yeni finansal tekniklerin tamamını dünya çapında sürdüren, buldukları birçok ülkede, söz konusu ülkelerin ekonomik sistemlerinden kısmen ya da tamamen bağımsız olarak faaliyet gösteren kuruluşlardır.

Son yıllarda Türkiye, gerek ülkemize uluslararası bankaların ilgisi gerekse Türkiye kökenli bankaların diğer ülkelere ilgisi bakımından geçmiş dönemlere kıyasla hızla gelişen bir piyasa konumundadır. Bankacılık sisteminde Osmanlı Devleti zamanında Tanzimat Fermanı’nın ilanından sonra başlayan uluslararası bankaların kurulması ve faaliyetleri günümüze kadar devam etmiştir. Özellikle Türkiye’nin AB’ye üyelik sürecinde yabancı yatırımcıların bankacılık sistemine olan ilgisi önemli ölçüde artmıştır. İleriki dönemlerde AB ile sürdürülecek iyi ilişkiler bu ilginin daha da

artmasını sağlayacaktır. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişme, finansal piyasaların çeşitlenmesi ve ülkelerin finansal piyasaları arasındaki sınırların kalkması ile sermaye hareketliliğinin hız kazanmasıyla tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de uluslararası bankacılık hızla gelişmiştir (Nalın, 2016, 254). 1980 yılında ekonomide liberalleşmeye paralel olarak, dış ticaret ve kambiyo rejiminde yapılan değişiklikler, kalkınmada yabancı sermaye desteğini sağlamak ve yabancı sermayenin Türkiye'ye gelişini teşvik etmek amacıyla alınan önlemler, önemli alım gücüne sahip Orta Doğu ülkeleri ile ekonomik ve sosyal ilişkilerin gelişmesi ve transit taşımacılık ticareti bakımından Türkiye'nin öneminin artması, uluslararası bankacılık alanı olarak Türkiye'ye bir avantaj sağlamıştır. Ekonomik gelişme ve ekonominin küreselleşmesi sürecine paralel olarak, faizleri yükseltmek için 1980 yılından sonra uygulamaya konulan sıkı para politikalarının yarattığı olanaklar, banka hizmetlerinin çeşitlenmesi ve buna artan talep, Türkiye finans sisteminde uluslararası bankacılık hizmetleri ve dolayısıyla yabancı banka sayısı artmıştır (Eren, 1996, 99). Özellikle 1990'lı yıllarda Türkiye gibi gelişmekte olan birçok ülkede uygulanan serbestleşme politikaları ile yabancı bankaların şube açmalarına ve banka kurmalarına imkân tanıyan düzenlemeler, gelişmekte olan ülkelerde yaşanan bankacılık krizleri, uluslararası sermaye akımları, teknolojik yenilikler özellikle gelişmekte olan ülkelerde yabancı bankaların sistemdeki payının önemli ölçüde artmasına yol açmıştır. Bu sayısal artış uluslararası bankaların şube açma, satın alma ya da sermayeye katılma yoluyla Türkiye finansal sisteminde yer alma istemleri ve ayrıca Türk bankalarının da yabancı ortaklıklara sıcak bakması gibi nedenlere bağlıdır.

9. TÜRKİYE'DE BANKACILIK SİSTEMİ

Türkiye'de banka dışı finansal araçların yeni yeni geliyiyor olması nedeniyle bankaların finansal sistemin temelini oluşturduğu, ekonominin işleyişi, toplumun tasarruflarının değerlendirilmesi ve bunların kullanım alanlarına kredi olarak tahsisi aşamalarında bankaların önemli rol oynadıkları bilinmektedir. Türkiye'de bankacılık faaliyetleri Batılı devletler ile kıyaslandığında oldukça geç denebilecek bir zamanda başlamıştır. Osmanlı Devleti'nde yabancı sermaye ile gelişmeye başlayan bankacılık

faaliyetleri esas gelişimini Cumhuriyet sonrası dönemde sağlamıştır. Türkiye’de 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra bankacılığın oluşum süreci iki ayrı şekilde gözlemlenir: Ulusal nitelikli ve ulusal kaynakları değerlendirerek kalkınmaya yönelik bankacılık Mithat Paşa ile devlet borçlanmalarına ve dış ticaretin finansmanına yönelik bankacılık ise yabancı girişimcilere tanınan imtiyazlarla başlar (Eriş, 2019, 307).

Türkiye’de bankacılık sistemi, ekonomi politikalarındaki değişimlere göre, dönemsel olarak belli özellikler göstermektedir. Cumhuriyet tarihinin ilk on yılı (1923-1933) Ulusal Bankacılık Dönemi olarak adlandırılmaktadır. 1923 yılındaki İzmir İktisat Kongresi’nde ulusal bankacılığın geliştirilmesine verilen önemin yanı sıra bu dönemin bankaları genellikle tek şubeli olup, kuruldukları il ve ilçelerde faaliyet göstermişlerdir (Yüzgün, 1982, 16). Cumhuriyet’in kuruluşu ile birlikte gündeme gelen ulusal bankaların kurulması hedefi, yerli sermayenin geliştirilmesi arzusu, maalesef 1929 Büyük Buhran’ın da etkisiyle bekleneni verememiştir. O yıllarda Türkiye’de ki özel sektörün sermaye birikiminin yetersizliği de göz önüne alındığında bankacılık alanındaki bu ilk denemeler, bankacılığın gelişebilmesi için devletin aktif olarak rol alması gerekliliğini göstermiştir. Uygulanmaya başlanan devletçiliğe dayalı güdümlü ekonomi politikaları, bankacılık sisteminde de kendisini göstermiş ve 1933-1945 yılları arası Kamu Bankacılığı Dönemi olarak adlandırılmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasını ifade eden 1945-1960 dönemi, iktidarın uyguladığı liberal politikalarının da etkisiyle Özel Bankacılık Dönemi olarak adlandırılmakta ve günümüzdeki özel sektör bankacılığının oluşum yılları olarak değerlendirilmektedir. Kısmen liberal bir ekonomiye geçilmiş olması, özel yatırımların hız kazanması, özel sektör eliyle kalkınma stratejisi hedefleniyor olması gibi sebeplerden dolayı özel sektör yatırımları, yeni ve özel bankaların kurulmasını bir ihtiyaç haline getirmiştir. Özellikle 1950 sonrası çok sayıda özel banka kurulmuştur (Artun, 1983, 46; Akgüç, 1987, 39; Uygun ve Dölek, 2017, 28). Türkiye’de 1960-1980 dönemi, Planlı Dönem olarak değerlendirilmektedir. 1960 yılından sonra Türkiye’de 1950’li yıllara göre kısmen biraz daha devletçi bir ekonomi politikası izlenmiş ve planlı

kalkınma dönemine girilmiştir. Bankacılık sisteminde de dönemin ruhuna uygun değişiklikler yaşanmıştır.

1980 sonrası dönem, hem Türkiye ekonomisi için, hem de bankacılık sistemi için bir Liberalleşme ve Dışa Açılma Dönemi olarak geçmiştir. 24 Ocak 1980 İstikrar Kararları sonrasında ekonomide serbest piyasa mekanizmasının işlerlik kazanması ve finansal piyasaların serbestleşmesine yönelik düzenlemeler yapılması, bankacılık sistemi üzerinde önemli etkiler yapmıştır. 1980'li yıllarda hızlanarak büyüme eğilimi içine giren bankacılık sistemi, 1990'lı yıllarda ise teknolojik gelişmenin etkisini gösterdiği, döviz tevdiat hesaplarının öneminin ve ağırlığının arttığı, faizlerin yükseldiği, etkin gözetim ve denetim işlevinin yapılamadığı genel bir seyir izlemiştir (Şahin, 2000, 385). 1990'lı yılların ortalarına gelindiğinde, gerek yurtdışındaki küresel etkisi gözlenen krizlerden dolayı, gerekse bankacılık sisteminin yapısal sorunlarından kaynaklı olarak bankacılık sisteminde ciddi problemler gündeme gelmiştir. 1990'ların başlarında kamu kesimi borçlanma ihtiyacının artması, rasyonel olmayan araçlarla genişlemeci ekonomi politikalarının uygulanması 1994 Finans Krizi'ne yol açmış; sektör ciddi bir küçülme yaşamıştır.

2000'li yıllara gelindiğinde ise bankacılık sistemi çok ciddi bir sistemik riske maruz kalmış, bankaların finansal yapı sorunlarının çözülmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Bankacılık Krizleri'ni takip eden yıllarda ise kamu bankaları yeniden yapılandırılarak ortak bir yönetim altına alınmış; özel bankalardan sermayelerini güçlendirmeleri istenmiş, bunu yapamayan kurumlar birleşmiş ya da TMSF bünyesine alınmıştır. Bankaların takipteki alacaklarını düzenleyen Finansal Yeniden Yapılandırma Programı'nın uygulanması da yine bu dönemin önemli gelişmeleri arasındadır (TBB, 2008, 20).

Türk bankacılık sisteminde Basel Bankacılık Kriterleri de önemli bir yer tutar. Finans piyasalarının serbestleşmesiyle ve tam anlamıyla küresel bir finans piyasasının oluşmasıyla birlikte finansal kontrol sorunları ve yeni finansal problemler ortaya çıkmıştır. Finans piyasalarını uluslararası anlamda düzenleyici bir kuruluşun bulunmaması karşısında İsviçre'nin Basel şehrinde bulunan Uluslararası Ödemeler

Bankası (BIS) bünyesinde kurulan Bankacılık Denetim Komitesi 1988 yılında bazı uluslararası bankacılık kuralları belirlemeye başlamıştır. 1988'de aldıkları ilk kararları oluşturan Basel I Kriterleri, bankaların asgari sermaye gereksinimlerine yöneliktir. Basel I Kriterleri'nin beklenen yeterliliği sağlayamaması yeni düzenlemelere duyulan ihtiyacı artırmıştır. Basel Bankacılık Denetim Komitesi, 2004 yılında Basel II Kriterleri'ni duyurmuştur. 2008 Küresel Krizi'nin ardından 2010 yılında ise Basel III Kriterleri ilan edilmiştir (Oğuz ve Canan, 2016, 463-490).

2019 yılı itibariyle Türkiye Bankalar Birliği'nin sayısal verilerine göre; Türkiye'de 53 banka faal olarak çalışmaktadır. Bu bankalara ait şube sayısı ise 11374'tür. 100 bin kişiye düşen şube sayısı 14, çalışan sayısı ise 246'dır. Bankacılık alanında çalışan 204.626 personelin yüzde 86'sı lisans ve lisansüstü mezunu, yüzde 51'i ise kadın çalışandır. Bankalar arasında tekilleştirilmemiş 107 milyon hesap sahibi mevcuttur. Bireysel kredi müşterisi 31 milyon, konut kredisi müşterisi ise 2,5 milyondur. Kişi başı mevduat miktarı 31 bin TL, kişi başı kredi miktarı ise 32 bin TL'dir. Alternatif dağıtım kanalları açısından bakıldığında ise dijital bankacılık aktif müşteri sayısı 53 milyon, çağrı merkezi aktif müşteri sayısı 24 milyondur. Sistemde kayıtlı 53 bin ATM, 70 milyon kredi kartı ve 1.6 milyon POS cihazı mevcuttur. Türk bankacılık sistemine bilanço büyüklükleri açısından bakıldığında ise aktifler toplamı 4,5 trilyon (756 milyar dolar), aktiflerin GSYH'a oranı yüzde 105'tir. Aktiflerdeki büyüme oranı yüzde 16, kredilerdeki büyüme oranı yüzde 11 ve mevduatlardaki büyüme oranı yüzde 26'dır. Kredilerin aktiflere oranı yüzde 59, mevduatların aktiflere oranı yüzde 57, kredilerin mevduatlara oranı ise yüzde 104'tür. Toplam kredilerin yüzde 55'i büyük şirketlere, yüzde 23'ü KOBİ'lere, yüzde 22'si bireysel şirketlere kullanılmıştır. Türk bankacılık sistemine rasyolar açısından bakıldığında ise takipteki kredilerin yüzde 3,3'ü bireysel, yüzde 5,9'u ticari, yüzde 4,5'i büyük şirketler ve yüzde 9,2'si KOBİ'lere aittir. Güçlü sermaye yapısına sahip olan bankacılık sisteminde sermaye yeterlilik oranı yüzde 18,4, ortalama özkaynak kârlılığı yüzde 11 ve düşük YP pozisyon açığı -0,17'dir.

10. SONUÇ

Bankalar halktan kullanmadıkları paraları mevduat adı altında toplayarak finansman ihtiyacı olanlara kredi adı altında veren kurumlardır. İtalyanca masa anlamına gelen Banco kelimesinden hareketle bugünkü banka kelimesi türetilmiştir. Bir malın emanet alınması ve ödünç verilmesi işlemine ve bir nevi bankacılık ve kambiyo hizmeti gören müesseselere, bankacılığın ilk örnekleri olarak, MÖ 2000 yıllarında Babil’de daha sonra eski Mısır’da, eski Yunan’da ve Roma’da rastlanmaktadır.

Saklama ve kredilendirme olmak üzere bankacılığın geleneksel iki esas fonksiyonu vardır. Bankaların zamanla ekonominin finansmanına ve hanehalkının parasal ihtiyaçlarına göre hizmet çeşitliliği artmış, faaliyet alanları genişlemiştir. Küreselleşme ile birlikte dış ticaretin de gelişmesiyle bankacılık yeni bir boyut kazanmış, finansal hizmetler artmıştır. Sonuç olarak ister ulusal, ister uluslararası alanda olsun, bankacılığın günümüz ekonomik ve sosyal yaşamındaki önemi sanıldığından çok daha büyük boyutlardadır ve bu önem her geçen gün artarak devam etmektedir. Bu çerçevede en başta bankacılık sistemi olmak üzere, tüm finansal sistemin sağlıklı olarak büyümesi, derinleşmesi, küresel rekabet gücünün yükselmesi, kurumların piyasa değerinin artması ve Türkiye’nin uluslararası bir finansal merkez haline gelmesi beklenmektedir.

KAYNAKÇA

Akgüç, Ö. (1987), 100 Soruda Türkiye’de Bankacılık, 1. Baskı Gerçek Yayınevi, İstanbul.

Alparslan, M. ve Erdönmez, P. (2000), Enflasyon Hedeflemesi, Bankacılar Dergisi, Sayı: 35.

Altay, N. O. vd. (2016), Bankacılığın El Kitabı, Bankacılık Akademisi Yayınları, Ankara.

Artun, T. (1983), İşlevi, Gelişimi, Özellikleri ve Sorunlarıyla Türkiye’de Bankacılık, Tekin Yayınevi, İstanbul.

Demirhan, D. (2016), Bankacılığın El Kitabı, Editör: N. Oğuzhan Altay, C. Çoşkun Küçüközmen, Mert Ural ve Erhan Demireli, Bankacılık Akademisi Yayınları, Ankara, Bölüm adı: Bankacılık Faaliyetleri.

Durmuş, S. (2016), Banka ve Finansal Sistem, Editör: Hasan Aydın ve Savaş Durmuş, Ekin Yayınevi, Bursa, Bölüm adı: Bankacılık Krizleri.

Eren, K. (1996), Avrupa Birliği’nde ve Türkiye’de Bankacılık, Beta Yayınları, İstanbul.

Eriş, M. H. (2019), Finansal Piyasalar: Para ve Bankacılık, Editör: Başak Tanınmış Yücememiş ve Levent Çinko, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, Bölüm adı: Dünya’da ve Türkiye’de Bankacılık.

Gündoğdu, A. (2015), Bankacılık Sisteminde Regülasyon, Türkiye Alim Kitapları, Saarbrücken, Almanya.

Idiab, A. I., Haron, M. S., and Ahmad, S. B. (2011), Commercial Banks and Historical Development, Journal of Applied Sciences Research, 7: 1024-1029.

Nalın T., H. (2016), Küresel Kriz Sonrası Gelişmeler Işığında Bankacılığın Temelleri, Editör: Aysel Gündoğdu, 1. Baskı, Nobel Akademik Yayıncılık, Bölüm adı: Küresel Kriz Sonrası Uluslararası Bankacılıkta Yaşanan Gelişmeler.

Oğuz, O. ve Canan, A. (2016), Para Banka ve Finans, Orion Yayınevi, Editörler: Nadir Eroğlu, Halil İbrahim Aydın, Cüneyt Yenal Kesbiç, 1. Basım, Bölüm adı: Türkiye’de Finansal Sistem ve Bankacılık.

Şahin, H. (2000), Türkiye Ekonomisi, (Tarihsel Gelişimi-Bugünkü Durumu), Ezgi Kitabevi Yayınları, 6. Baskı, Bursa.

TBB (2008), 50. Yılında Türkiye’de Bankalar Birliği ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi 1958-2007, TBB Yayın No: 262, Kasım, İstanbul.

Ural, M. (2016), Bankacılığın El Kitabı, Editör: N. Oğuzhan Altay, C. Coşkun Küçüközmen, Mert Ural ve Erhan Demireli, Bankacılık Akademisi Yayınları, Ankara, Bölüm adı: Bankalar ve Bankacılık Sektörü.

Uygun, D. ve Dölek, A. (2017), Bankacılık, Umut Kitap, 1. Baskı, İstanbul.

Yüzgün, A. (1982), Cumhuriyet Döneminde Türk Banka Sistemi (1923-1981), Der Yayınevi, İstanbul.

Yıldırım, O. (2020), Türk Bankacılık Sistemi, Seçkin Yayınevi, Genişletilmiş ve Güncellenmiş 4. Baskı, Ankara.

<https://www.bddk.org.tr> (Erişim tarihi: 03.03.2020).

<https://www.spk.gov.tr> (Erişim tarihi: 03.03.2020).

<https://www.tbb.org.tr> (Erişim tarihi: 03.03.2020).

<https://www.tcmb.gov.tr> (Erişim tarihi: 03.03.2020).